

З. В. Лисак, кандидат сільськогосподарських наук,
Черкаський інститут агропромислового виробництва НААН,
С. А. Лисак, кандидат біологічних наук,
Інститут овочівництва і баштанництва НААН

НОВИЙ ВИСОКОПРОДУКТИВНИЙ СОРТ ТОМАТА ГОЛТЯНСЬКИЙ ДЛЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Висвітлено процес створення нового середньостиглого сорту томата Голтянський, зі стійкістю проти хвороб, високою врожайністю та смаковими якостями, універсального використання.

Ключові слова: томат, сорт, урожайність, стійкість.

Вступ. Важливим завданням і напрямком розвитку агропромислового комплексу є збільшення виробництва повноцінної, екологічно безпечної овочевої продукції збагаченої поживними речовинами, вітамінами, мінеральними солями оскільки вона складає переважну частину продуктів харчування, які споживає людина [1]. Одним з найбільш доступних і ефективних способів його вирішення є створення та освоєння у виробництві нових сортів та гібридів F_1 , які складають основу будь якої технології [3, 4].

Томат – один з основних видів овочевих рослин. Цінність томата обумовлена високими смаковими якостями як у свіжому, так і переробленому вигляді. Плоди томата відрізняються високим вмістом біологічно цінних речовин. За хімічними властивостями він є однією із найбільш цінних овочів. Адже його плоди містять необхідні, життєво важливі для організму людини елементи, зокрема: вітаміни, провітаміни, цукор, мінеральні речовини та органічні кислоти [2].

Сучасне ринкове виробництво вимагає створення нових сортів та гібридів F_1 томата, які б поєднували в собі стійкість проти основних хвороб, високу потенційну врожайність та якість продукції, лежкість і транспортабельність плодів [5]. У зв'язку з цим перед нами було поставлено завдання – створити для Степової і Лісостепової ґрунтово-кліматичних зон України середньостиглий з практичною стійкістю проти основних хвороб, високою урожайністю і якістю плодів сорт

© Лисак З. В., Лисак С. А., 2010.

томата.

Методика досліджень. Селекційну роботу було розпочато у 2002 році, згідно з методиками «Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур» [9]. Фенологічні спостереження та оцінку за комплексом господарсько-цінних ознак здійснено згідно з «Методическими указания по изучению и поддержанию мировой коллекции овощных пасленовых культур» [8]. та Методикою Державного сорто-випробування сільськогосподарських культур [7]. Ступінь ураження рослин томата визначено у балах у динаміці розвитку хвороб із подальшим визначенням характеристики стійкості за типом імунологічної реакції за «Міжнародным классификатор СЭВ роду *Lycopersicon* Tourne [6] та «Фитопатологическая оценка селекционного материала овощных культур» [10]. Хімічні показники визначено в агрохімічній лабораторії Черкаського інституту: суху речовину – методом висушування, ГОСТ 28562-90, цурки – за методикою МОЗ – 2001, загальну кислотність – за методикою ГОСТ 25555.0-82, вітамін С – за Муррі, ГОСТ 24556-89.

Результати досліджень. У результаті селекційної роботи в Черкаському інституті агропромислового виробництва НААН та за допомогою проведення фітопатологічної оцінки стійкості Інститутом овочівництва і баштанництва НААН протягом 2002 – 2009 років, направленим добором батьківських форм та їх схрещуванням з наступною оцінкою та відбором селекційного матеріалу створено новий сорт томата Голтянський.

За даними таблиці новий сорт томата за стійкістю проти хвороб, господарсько-цінними показниками та хімічним складом у конкурсному та виробничому сортовипробуваннях перевищував показники сорту-стандарту – Лагідний.

Сорт Голтянський середньостиглої групи. Період від повних сходів до початку досягання 110 діб. Період плодоношення 25 діб.

Врожайність товарних плодів в середньому становить 58,5 т/га, що складає 83,8 % від загальної врожайності. Транспортабельність плодів висока. Плоди стійкі до розтріскування, здатні довгий час залишатися на рослині в стиглому стані не втрачаючи якості.

Рослина детермінантного типу, компактна, слабо розгалужена з висотою основного стебла до 50 см. Гіпокотиль сіянців має антоціанове забарвлення.

Стебло слабо опушене, перисте зеленого кольору, листя розміщене в просторі напіввертикально. Листова пластина середньої ширини та довжини, жилки без антоціанового забарвлення.

Розгалуження суцвіття китиці напівскладне, компактне. Фасція у квітці відсутня, дуже слабе опушення приймочки, відокремлюючий шар у квітконіжці відсутній. Віночок квітки жовтий.

Плоди сливоподібної форми з середньою масою плоду 84-96 г. У біологічній стиглості плоди мають яскраво-червоне забарвлення з червоним м'якушем, двохкамерні з товстим перикарпієм, без зеленого забарвлення біля плодоніжки перед досяганням.

Характеристика нового сорту томата Голтянський за стійкістю проти хвороб та за іншими цінними показниками (середнє за 2007-2009 рр.).

Показники		Легідний (st.)	Голтянський	± до стандарту	НІР _{0,95} , т/га
Господарсько-цінні ознаки	загальна урожайність, т/га	59,5	69,8	10,3	1,5
	товарна урожайність, т/га	47,4	58,5	11,1	1,1
	товарність, %	80	89	9	
	маса товарного плоду, г.	87	85	-2	
	тривалість вегетаційного періоду, днів	115	110	5	
	дегустаційна оцінка, бал	4	5	1	
Біохімічний склад	суха речовина, %	5,2	5,9	0,7	
	загальний цукор, %	3,4	3,9	0,5	
	аскорбінова кислота, мл/100г.	24,0	26,3	2,3	
	загальна кислотність, %	0,38	0,31	0,07	
СТІЙКІСТЬ за шкалою РЕВ, бал	чорна бактеріальна плямистість	5	9		
	рання суха плямистість	3	7		
	антракноз	3	7		
	фітофтороз	3	5		

Плодоніжка довга без колінця. Місце її прикріплення до плоду злегка заглиблене, середнього розміру. За хімічним складом плоди нового сорту томата Голтянський перевищують стандарт від 0,5% у загальному цукрі до 2,3 мл/100г у аскорбіновій кислоті, що вказують на високу смакову якість. Дегустаційна оцінка – 5 балів (див табл.).

За результатами фітопатологічної оцінки новий сорт томата Голтянський на природному фоні ураження до чорної бактеріальної плямистості виявив стійкість на рівні балу 9 за шкалою РЕВ (висока стійкість), проти ранньої сухої плямистості та антракнозу мав бал 7 і віднесений до групи «практична стійкість» та до фітофторозу за проявом фенотипової ознаки «середня стійкість». У роки епіфітотійного розвитку хвороб сорт Голтянський може уражатися значною мірою, але рослини мають добре розвинений листовий апарат і на заміну ураженому за сприятливих умов швидко відростають нові листки, що дає змогу рослині продовжувати формувати врожай та не погіршується якість плодів.

Новий сорт томата рекомендовано для вирощування у відкритому ґрунті Степової і Лісостепової ґрунтово-кліматичних зонах України. Напрямок використання: для споживання у свіжому вигляді, салатний та для консервування.

Технологія вирощування істотно не відрізняється від існуючої рекомендованої для культури і ґрунтово-кліматичної зони. Вік розсади до 40-45 діб мінімальний, 50-55 діб оптимальний. Оптимальна густина рослин до 42 тис. шт./га.

Висновки. У результаті селекційної роботи створено новий сорт томата Голтянський, який призначений для вирощування в Степовій і Лісостеповій ґрунтово-кліматичних зонах України.

Сорт томата середньостиглий, тривалість вегетаційного періоду – 115 діб, транспортабельний з плодами високої якості. Урожайність 69,8 т/га. Має високу стійкість проти чорної бактеріальної плямистості, практичну стійкість проти ранньої сухої плямистості, антракнозу та до фітофторозу середню стійкість.

Новий сорт томата Голтянський є перспективний і переданий до Державного реєстру сортів рослин України.

Бібліографія.

1. Авдеев Ю.И. Селекция томатов. / Ю.И. Авдеев. – Кишинев: Штиинца, 1982. – 265 с.

2. Болотских А.С. Овощи Украины. / А.С. Болотских – Харьков: Орбита, 2001. – 1088с.
3. Жученко А.А. Генетика томатов. / А.А. Жученко. - Кишинев: Штиинца, 1973. – 644 с.
4. Кравченко В.А. Селекція гетерозисних гібридів томата / В.А. Кравченко // Овочівництво і баштанництво. - 1994. – Вип. 39. – С. 22-25.
5. Кравченко В.А. Створення вихідного матеріалу для одержання гетерозисних гібридів і нових сортів помідора. / В.А. Кравченко, С.М. Резніченко // Вісник аграрної науки – 1996. - № 11. – С. 37-39.
6. Международный классификатор СЭВ рода *Lycopersicon* Tournef. - Л.: Типография ВИР, 1986. - 40с.
7. Методика Державного сортовипробування сільськогосподарських культур – К., 2001. – 101с.
8. 2. Методические указания по изучению и поддержанию мировой коллекции овощных пасленовых культур – Ленинград, 1977. – 85с.
9. Сучасні методи селекції овочевих і баштанних культур. / [Андрієвська С.А., Барабаш О.Ю., Біленька О.М. і ін.] під ред. Т.К. Горова - Харків: Д.П. Харківська друкарня № 2, 2001. – 644с.
10. Фитопатологическая оценка селекционного материала овощных культур (методические указания). – Харьков, 1990. – 69с.

3. В. Лысак, С. А. Лысак. Новый высокопродуктивный сорт томата Голтянский для универсального использования.

Резюме. Освещено процес створення нового середньспелого сорта томата Голтянський, с устійчивістю к болезням, високой урожайністю и кусовыми качествами, универсального использования.

Z. V. Lysak, S. A. Lysak New highly productive the grade of tomato Goltianskyi for universal use.

Summary. It is covered process of creation new of middle term ripe grades of tomato Goltianc'kyi, with stability to illnesses, high productivity and flavouring qualities, universal use.